

Królikowski, Lech

Związki Staszica z Warszawą : Warszawa w czasach Staszica : aktualność koncepcji rozwoju

---

Rozprawy z Dziejów Oświaty 45, 161-178

2006

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

LECH KRÓLIKOWSKI

ZWIĄZKI STASZICA Z WARSZAWĄ
WARSZAWA W CZASACH STASZICA
– AKTUALNOŚĆ KONCEPCJI ROZWOJU

Życie i działalność Stanisława Staszica są bardzo mocno i wielostronnie związane z Warszawą, w której spędził większość swego bogatego życia, i na wyglądzie której – pośrednio – wycisnął swoje piętno.

Na podstawie informacji zawartych w biogramie zamieszczonym w PSB można przyjąć, iż po raz pierwszy zawitał on do Warszawy w 1781 r. Pierwszym zajęciem Staszica po przyjeździe do Warszawy była posada guwenera syna Jana Miera – kasztelana inflanckiego. Wkrótce jednak związał się z rodziną Andrzeja Zamoyskiego, na którego zlecenie zimą 1781/82 zaczął uczył młodych Zamoyskich. Miał wówczas 26 lat. Kontrakt zawarty na dziesięcioletnią edukację czworga Zamoyskich, miał być wynagradzany dożywotnią pensją w wysokości 4 tysięcy złotych polskich. Nauka odbywała się głównie w rezydencji Zamoyskich w Zamościu.

STASZIC W WARSZAWIE

Wydaje się, że w okresie kolejnych sześciu lat (1782–1788) Staszic wielokrotnie przebywał w Warszawie, o czym pośrednio świadczy jego działalność pisarska i publicystyczna. Związał się wówczas z firmą wydawniczą Michała Grölla, mającą swoją siedzibę w kamienicy przy Rynku Starego Miasta 40¹. Z końca 1783 r. pochodzi zapowiedź wydania tłumaczonego przez niego dzieła Buffona (*Epoki natury – Les époques de la nature*), które drukiem ukazało się w 1786 r. W rok później, także w Warszawie ukazała się (anonimowo) jego pierwsza publikacja o charakterze politycznym: *Uwagi nad Życiem Jana Zamoyskiego*, czym Staszic włączył się w nurt życia politycznego.

¹ W y s o k i ń s k i Jan, *Szlakiem Stanisława Staszica*. Warszawa 1988, s. 22,

Na nieco dłużej zamieszkał Staszic w Warszawie na jesieni 1788 r., obserwując rozpoczęte 6 października 1788 r. obrady sejmu, nazwanego później Wielkim. W Warszawie przebywał wówczas do marca 1790 r., zajmując się głównie publicystyką polityczną (*Przestrogi dla Polski*, Warszawa 1790). Kwaterą Staszica był pałac Zamoyskich przy ul. Leszno. Lokalizacja tego obiektu nie jest obecnie bliżej znana. Być może była to nieruchomość oznaczona numerem hipotecznym 706, położona po południowej stronie Leszna, w przybliżeniu na osi ulicy Białej [?], wg dawnej numeracji: Leszno 55.

W marcu 1790 r. udał się do Zamościa, a następnie towarzyszył Andrzejowi Zamoyskiemu w podróży do Włoch. Zwiedzał wówczas m.in. szkoły, gabinety naukowe i zakłady przemysłowe². Do Polski powrócił w grudniu 1791 r., przebywając głównie w Zamościu, ale także m.in. w Warszawie (od kwietnia 1792 r.). Pod koniec 1794 r. Staszic kolejny raz towarzyszył Andrzejowi Zamoyskiemu w zagranicznej podróży, tym razem do Wiednia, gdzie interesował się szczególnie m.in. szkolnictwem średnim i wyższym. Do kraju powrócił w maju 1797 r. Przez kolejnych kilka lat intensywnie podróżował po Polsce, wielokrotnie odwiedzając Warszawę.

W czasie pobytów w Warszawie bywał w salonach arystokracji, m.in. u Stanisława i Karoliny Sołtyków (przy ul. Miodowej – przyp. LK), gdzie wykuła się idea założenia towarzystwa naukowego; został wpisany już na pierwszą listę powstałego w r. 1800 w Warszawie Tow. Przyjaciół Nauk (TPN). [...] W r. 1801 zamieszkał w Warszawie, w oficynie pałacu Anny Sapieżyny u zbiegu Nowego Świata i Krakowskiego Przedmieścia³. Jan Wysokiński jako datę zamieszkania w stolicy wymienia koniec 1802 r.⁴ Wynikać to ma z faktu, iż Staszic będąc plenipotentem Anny z Zamoyskich Sapieżyny zakupił tę nieruchomość 20 grudnia 1802 r. Na podstawie specjalnego aktu, potwierdzonego następnie sędownie, miał prawo dożywotniego użytkowania trzech pokoi w oficynie od wschodu po prawej ręce na pierwszym piętrze. Miał też prawo do oddzielnej stajni na trzy konie i wozowni na jeden pojazd⁵. Posesja Zamoyskich przy Nowym Świecie oznaczona była wówczas numerem hipotecznym 1245a i 1245b, a obecnie nosi adres: Nowy Świat 67/69. W oficynie pałacu Zamoyskich mieszkał do swojej śmierci w 1826 r.

Budynki istniejące na tej posesji w I poł. XIX w. zostały gruntownie przebudowane w latach 1843–1846 wg proj. Henryka Marconiego. W wyniku przebudowy powstał monumentalny obiekt nazywany pałacem Andrzeja Zamoyskiego, należący obecnie do Uniwersytetu Warszawskiego.

² Cz e p p e Maria, W ó j c i k Zbigniew J., *Staszic Stanisław Wawrzyniec*. PSB, tom XLII/4, zeszyt 175, s. 542,

³ Cz e p p e Maria, W ó j c i k Zbigniew J., *op. cit.* s. 543,

⁴ W y s o k i ń s k i Jan, *op. cit.* s. 56,

⁵ W y s o k i ń s k i Jan, *op. cit.* s. 57,

Stanisław Staszic pełniąc w Księstwie Warszawskim, a później w Królestwie Polskim najwyższe funkcje państwowe, był zaprzyjaźniony z wieloma wybitnymi ludźmi epoki, u których bywał w ich warszawskich (podwarszawskich rezydencjach). Do grona tego należeli m.in.: Stanisław Kostka Potocki – właściciel Wilanowa i Natolina oraz pobliskiej rezydencji Gucin, Tadeusz Mostowski – właściciel Tarchomina, Julian Ursyn Niemcewicz – właściciel Ursynowa.

Na terenie Gucina powstał pamiątkowy gaj (Gucin–Gaj), poświęcony zmarłemu w 1821 r. Stanisławowi Kostce Potockiemu. Staszic był obecny przy jego zakładaniu i uczestniczył w sadzeniu drzew, co miało miejsce 11 grudnia 1823 r.⁶

Staszic bywał także często w podwarszawskiej rezydencji ministra spraw wewnętrznych Tadeusza Mostowskiego w Tarchominie.

OKRES OKUPACJI PRUSKIEJ

Upadek powstania kościuszkowskiego i jego konsekwencje w postaci trójstronnego porozumienia o rozbiórce i likwidacji państwa polskiego (24 października 1795 r.), zdegradowały Warszawę. Przez ponad rok Warszawa była okupowana przez Rosjan, którzy ją zdobyli i chcieli utrzymać w swoim władaniu, a czego gorącym orędownikiem był Suworow. W wyniku długotrwałych pertraktacji w sprawie podziału łupów, ostatecznie ustalono, że Warszawa wraz z częścią Mazowsza przypadnie Prusom. Na podstawie tych porozumień wojska pruskie wkroczyły do Warszawy przed południem 9 stycznia 1796 r. Warszawa uzyskała wówczas status stolicy departamentu w obrębie Prus Południowych. W tym czasie Staszic przebywał w Austrii, skąd powrócił do Polski w maju 1797 r.

W okresie okupacji pruskiej najważniejszym wydarzeniem łączącym Staszica z Warszawą było powstanie Towarzystwa Przyjaciół Nauk, którego Staszic od samego początku, tj. od 1800 r. był członkiem.

Inauguracyjne posiedzenie TPN odbywało się w pałacu Sołtyka przy ul. Nowolipki 3 (nr hip. 2406), a kolejne w bibliotece księży pijarów przy ul. Długiej. Pałac Sołtyków przy ul. Nowolipki sąsiedował (od zachodu) z pałacem Mostowskich, czyli siedzibą Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji, w której (wiele lat później) Staszic pełnił dyrektorską funkcję.

Od grudnia 1806 r. – zebrania Towarzystwa Przyjaciół Nauk odbywały się we własnej siedzibie przy ul. Kanonia 6/8⁷.

W początkach XIX w. pijarzy dysponowali wieloma budynkami w narożniku Długiej i Miodowej, gdzie prowadzili kilka szkół. Wydaje się, że miejscem obrad TPN mógł być dawny pałacyk Jana Humańskiego, przylegający do zachodniej ściany pijarskiego kościoła przy ul. Długiej i dochodzący do Miodo-

⁶ M i z i o l e k Jerzy, *Uniwersytet Warszawski, dzieje i tradycja*. Warszawa 2005, s. 66.

⁷ S o b i e s z c z a ń s k i Franciszek Maksymilian. *Rys historyczno-statystyczny wzrostu i stanu miasta Warszawy*. Warszawa 1974, s. 166.

wej. Pałacyk ten do czasu wybudowania gmachu *Collegium Nobilium* był siedzibą konwiktu, a także mieścił bibliotekę zgromadzenia⁸. Jan Wysokiński wskazuje jednak na budynek *Collegium Nobilium* przy Miodowej 22/24, jako na miejsce pierwszych spotkań Towarzystwa⁹.

Pierwsze posiedzenie TPN na Kanonii miało miejsce 13 grudnia 1806 r.¹⁰ W niecałe dwa lata później – 16 października 1808 r. Stanisław Staszic został jednogłośnie powołany na prezesa Towarzystwa Przyjaciół Nauk

W latach 1804–05 Staszic przebywał we Francji, ale także odwiedził Niemcy i Austrię, a w drodze powrotnej – Tatry. W publikacjach i prelekcjach po tej podróży, m.in. zwrócił się do młodzieży, *by dla ocalenia narodu podejmowała nauki w kierunkach użytecznych dla kraju*¹¹. Idea ta była jedną z wiodących w jego działaniach do ostatnich dni życia.

Można założyć, iż wielokrotne podróże Staszica do krajów Europy Zachodniej, połączone ze studiami oraz zwiedzaniem szkół, placówek naukowych i zakładów przemysłowych, w połączeniu z bardzo dobrą znajomością Polski, były dla niego nadzwyczaj silnym impulsem do działań na rzecz zmiany polskiej rzeczywistości. Dotyczyło to zarówno stosunków politycznych, ale przede wszystkim uwarunkowań cywilizacyjnych. W tej dziedzinie ziemie polskie znacznie odstawały od Europy, szczególnie w zakresie kultury materialnej, a także w zakresie oświaty i nauki. Przemyslenia i spostrzeżenia poczynione podczas tych podróży widać w całej działalności Stanisława Staszica, którą z uporem, ale i z sukcesami prowadził przez następne dwadzieścia lat życia.

KSIĘSTWO WARSZAWSKIE

W końcu listopada 1806 r. wojska francuskie znalazły się na ziemiach polskich. Na wieść o ich pochodzie pruski garnizon Warszawy, w nocy z 26 na 27 listopada 1806 r., ewakuował się na prawy brzeg Wisły, a pruski gubernator miasta Georg Ludwig Köhler przekazał władzę w ręce ks. Józefa Poniatowskiego. Następnego dnia, tj. 27 listopada do Warszawy wkroczyli Francuzi. Wśród witających był Stanisław Staszic.

Kolejne lata działalności Staszica związane są ściśle zarówno z Warszawą, jak też z działalnością publiczną na polu edukacji oraz na polu gospodarki. 14 lutego 1807 r. został powołany w skład Izby Edukacyjnej, kierowanej przez Stanisława Kostkę Potockiego. *Był zwolennikiem przygotowania do służby społeczeństwu przez naukę. [...] na zlecenie Izby Edukacyjnej przygotował „Projekt*

⁸ Zieliński Jarosław, *Atlas dawnej architektury ulic i placów Warszawy*, tom 2, Warszawa 1996, s. 216,

⁹ Wysokiński Jan, *op. cit.* s. 56,

¹⁰ Czeppe Maria, Wójcik Zbigniew J., *op. cit.* ,

¹¹ Czeppe Maria, Wójcik Zbigniew J., *op. cit.* s. 544,

ogólny planu edukacji narodowej”¹². Podobnie w lutym 1809 r. – w związku z sesją sejmu – przygotował odezwę, w której podkreślał rolę nauki w ocaleniu dziedzictwa narodowego.

Siedzibą Izby Edukacyjnej był pałac Kazimierzowski, który po zlikwidowaniu przez Prusaków Korpusu Kadetów w 1796 r., przejęty został m.in. na mieszkania dla urzędników oraz siedzibę Najwyższej Rady Sprawiedliwości. W 1804 r. Prusacy przekazali całą nieruchomość (w tym pałac Kazimierzowski) na rzecz Funduszu Edukacyjnego. Po wkroczeniu Francuzów w grudniu 1806 r. nieruchomość wykorzystywana była na lazaret. W 1808 r. obiekt powrócił do resortu oświaty, ale w latach 1812–1813 ponownie zajęty był na cele lecznictwa wojskowego¹³.

Okres Księstwa Warszawskiego należy do najbardziej aktywnych w życiu Staszica. Jednym z przejawów tej aktywności było doprowadzenie do powołania 18 marca 1808 r. Szkoły Prawa, której siedzibą był pałac Łubieńskich przy ul. Królewskiej. W 1811 r. do Szkoły Prawa dołączono, utworzoną w 1808 r., Szkołę Nauk Administracyjnych, w wyniku czego powstała Szkoła Prawa i Nauk Administracyjnych. W tym czasie stworzono także system prawny uzależniający uzyskanie stanowisk w sądownictwie i administracji od posiadania kierunkowego wykształcenia¹⁴.

Staszic od 11 maja 1808 r. był członkiem Najwyższej Komisji Egzaminacyjnej dla urzędników państwowych. Wszedł także do Rady Nadzorczej Szkoły Prawa i Administracji, którą okresowo kierował (radą).

Od 10 czerwca 1807 r. Staszic był członkiem Dyrekcji Skarbowej, przekształconej w październiku 1807 r. w Ministerstwo Skarbu Księstwa Warszawskiego. Władzami Księstwa były Rada Stanu (*Conseil d'Etat*) i Rada Ministrów oraz Sejm, który składał się z izby poselskiej i senatu. Siedzibą władz była Warszawa, przy czym książę warszawski Fryderyk August (będący jednocześnie królem saskim), rezydował w Dreźnie¹⁵.

29 listopada 1808 r. Fryderyk August mianował Staszica referendarzem przy Radzie Stanu, a 10 czerwca 1810 r. – jej członkiem. Po przekształceniu (27 grudnia 1811 r.) Izby Edukacyjnej w Dyrekcję Edukacji Narodowej – Staszic został jednym z jej sześciu członków czynnych.

Będąc członkiem Rady Stanu, wystąpił na jej forum (6 sierpnia 1812 r.) w obronie Funduszu Edukacyjnego, z którego finansowano polską oświatę. Fundusz powstał w wyniku dokonanej przez papieża w 1773 r. kasaty zakonu jezuitów. Staraniem utworzonej w tym samym roku Komisji Edukacji Narodowej,

¹² C z e p p e Maria, W ó j c i k Zbigniew J., *op. cit.* s. 544.

¹³ M i z i o l e k Jerzy, *Uniwersytet Warszawski, dzieje i tradycja*. Warszawa 2005, s. 44.

¹⁴ Szkoła Prawa mieściła się w dawnym pałacu Bielińskich przy ul. Królewskiej

¹⁵ Fryderyk August był wnukiem króla Polski Augusta III Sasa.

dochody ze sprzedaży i dzierżawy pojezuickich majątków wpływały na Fundusz Edukacyjny, nie włączony do budżetu państwa. Uważa się, że dzięki postawie Staszica fundusz nie został wówczas zlikwidowany, co było korzystne dla polskiego systemu edukacyjnego.

W grudniu 1808 r. Stanisław Staszic wystąpił z projektem założenia w Warszawie szkoły głównej, z wydziałami: lekarskim, prawniczym, fizyczno-matematycznym oraz literatury z ekonomią polityczną¹⁶.

*We wrześniu 1809 r. wszedł Staszic do komisji przygotowującej utworzenie szkoły lekarskiej; w październiku t.r. z ramienia Izby Edukacyjnej został prezesem Kolegium (Rady) otwartego 15 XI w Warszawie Wydz. Akademickiego Nauk Lekarskich*¹⁷. Szkoła została umieszczona w budynku dawnego Gimnazjum Zalusciamum przy ul. Jezuickiej 4 (nr hip. 73) na Starym Mieście, a ściślej – w jego skrzydle od ul. Brzozowej. Dziekanem szkoły był Hiacynt Dziadkowski. W 1818 r. szkoła została włączona do Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, nadal zajmując budynek przy Jezuickiej. Kliniki szkoły (otwarta 31 grudnia 1811 r.) mieściły się w zabudowaniach dawnego szpitala Św. Rocha przy Krakowskim Przedmieściu 24 (obecnie część zabudowań Uniwersytetu Warszawskiego).

KRÓLESTWO POLSKIE

Po utworzeniu w 1815 r. Królestwa Polskiego, Staszic (15 czerwca) został radcą stanu w Rządzie Tymczasowym oraz wszedł – *jako jeden z sześciu pełnomocników cara* – w skład Komisji Likwidacyjnej, której zadaniem było zamknięcie aktywów i pasywów Księstwa Warszawskiego¹⁸. Uczestniczył w pracach kolejnych administracji zajmujących się edukacją, aby w grudniu 1815 r. wejść do Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. 31 maja 1817 r. został wiceministrem w resorcie edukacji.

Dnia 28 grudnia 1816 r. Stanisław Staszic objął stanowisko dyrektora Wydziału Przemysłu, Kunsztu i Handlu w Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji. Siedzibą komisji oraz Wydziału Przemysłu, Kunsztu i Handlu był pałac Mostowskich, przekształcony w tym czasie gruntownie przez Antoniego Cozziego. Funkcję tę pełnił do marca 1824 r., gdy złożył dymisję. Była ona wynikiem konfliktu z ministrem skarbu Ksawerym Druckim-Lubeckim. Konflikt natomiast był rezultatem preferowania przez obu polityków odmiennych dróg rozwoju Królestwa Polskiego. Drucki-Lubecki stawiał bowiem na ziemiaństwo i rozwój rolnictwa, a Staszic na burżuazję i rozwój przemysłu. Po ustąpieniu z funkcji Staszic powołany został na stanowisko ministra stanu oraz członka Rady Administracyjnej.

¹⁶ Cz e p p e Maria, W ó j c i k Zbigniew J., *op. cit.* s. 544,

¹⁷ Cz e p p e Maria, W ó j c i k Zbigniew J., *op. cit.* s. 545,

¹⁸ W y s o k i ń s k i Jan, *op. cit.* s. 79,

Drucki-Lubecki objął funkcję ministra w 1821 r. w sytuacji, gdy zagrożone było istnienie państwa ze względu na niewydolność gospodarczą. Trzeba jednak zauważyć, iż podstawowe elementy jego polityki nie były w sprzeczności z tezami Staszica. Drucki-Lubecki twierdził bowiem, iż Polsce potrzeba trzech rzeczy: 1) szkół, tj. oświaty i rozumu, 2) przemysłu i handlu, tj. zamożności i bogactwa, 3) fabryk broni¹⁹.

W Królestwie Kongresowym centralnym kolegiальnym organem władzy i administracji była Rada Stanu. Dzielila się ona na: 1) Zgromadzenie Ogólne, 2) Radę Administracyjną. W skład Rady Administracyjnej wchodziłi ministrowie oraz inni członkowie powoływani przez króla. *Był to organ doradczy wobec króla i namiestnika w sprawach, które przekraczały zakres funkcji poszczególnych ministrów. Rada wprowadzała też w życie postanowienia królewskie lub namiestnika. Po faktycznym zlikwidowaniu urzędu namiestnika w 1826 r. Rada Administracyjna zmieniła się w najwyższy organ rządowy*²⁰.

W lutym 1817 r. Stanisław Staszic objął przewodnictwo w Radzie Ogólnej Budownictwa, Miernictwa, Dróg u Splawów. Dyrektorem Generalnym Dróg i Mostów był (od maja 1819 r.) Franciszek Ksawery Christiani. On, na polecenie Staszica, stworzył program budowy dróg bitych, które gwiazdźdźście zbiegały się w Warszawie. Ukończenie budowy pierwszego z zaplanowanych traktów – traktu Terespolskiego (1823 r.) uczczono pamiątkowym obeliskiem, stojącym do dnia dzisiejszego przy ul. Grochowskiej. W uroczystości tej brał udział Stanisław Staszic.

W 1814 r. Staszic był współzałożycielem Towarzystwa Dobroczynności, którego siedziba od 1819 r. mieści się w przebudowanym przez Corazziego budynku przy Krakowskim Przedmieściu 62.

Na mocy dekretu Namiestnika Królestwa Polskiego gen. Józefa Zajączka z 31 grudnia 1816 r. powołane zostały – zaprojektowane przez Stanisława Staszica – szkoły niedzielne dla młodzieży rzemieślniczej. Pierwsze z nich rozpoczęły działalność w Warszawie w lutym 1817 r.²¹

* * *

Europa po kongresie wiedeńskim była kontynentem, gdzie prawie wszystkie ówczesne państwa stanęły do wyścigu, którego stawką miała być rozwinięta gospodarka epoki wczesnego kapitalizmu. Dla jej rozwoju niezbędne było szkolnictwo wyższe. Proces ten dostrzeżono także w Królestwie Polskim (Kongresowym), a śladem myślenia ówczesnych elit jest powołana w 1815 r. Dyrek-

¹⁹ Cyt. za: S. Smolka: *Polityka Lubeckiego przed powstaniem listopadowym*. T.I. Kraków 1907 s. 89–90.

²⁰ Bardach Juliusz, Lesnodorski Bogusław, Pietrzak Michał, *Historia ustroju i prawa polskiego*. Wydanie IV, Warszawa 1997. s. 366.

²¹ Czeppe Maria, Wójcik Zbigniew J., *op. cit.* s. 546.

cja Edukacyjna, której podstawowym zadaniem było opracowanie państwowego planu rozwoju szkolnictwa. W planie tym po raz pierwszy – nie licząc wcześniejszych działań Komisji Edukacji Narodowej i Dyrekcji Edukacji Narodowej (7 I 1812–6 VII 1815) – przyjęto, że podstawą rozwoju i dobrobytu państwa jest rozwój nauk, a szczególnie nauk stosowanych. Jednym z członków Dyrekcji i głównym autorem planu był Stanisław Staszic, z którym współdziałali m.in. Stanisław Kostka Potocki, Tadeusz Mostowski i Rajmund Rembieniński. Dyrekcja Edukacyjna już w 1815 r. sformułowała plan, który był następnie wdrażany. Elementami planu było m.in. powołanie w Warszawie uniwersytetu i politechniki.

UNIwersytet

Dzięki zabiegom Staszica, 19 listopada 1816 r. uzyskano patent Aleksandra I na utworzenie Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Staszic stanął na czele, powołanej 31 grudnia 1816 r., Rady Ogólnej Uniwersytetu, do którego włączono Szkołę Prawa i Administracji oraz Wydział Akademicki Nauk Lekarskich. Następnie kierował pracami nad statutem uczelni, który został zatwierdzony 15 kwietnia 1818 r.²² Na wniosek Stanisława Staszica, przed pałacem Kazimierzowskim (który także uległ uszkodzeniu w wyniku pożaru latem 1814 r.) wybudowano w latach 1815–1816 dwa budynki, ustawione po bokach pałacu i przostopadle do niego. Na skrzydle północnym – obecny budynek Wydziału Prawa, a na południowym – obecny budynek Instytutu Historii Sztuki i Instytutu Orientalistyki. Pierwszy z nich był wówczas siedzibą Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, a drugi – tzw. Porektorski – mieścił mieszkania profesorów Uniwersytetu i Liceum Warszawskiego.

Staszic preforsował także księdza Wojciecha Szweykowskiego na stanowisko rektora. On też wskazał Michała Szuberta na kierownika ogrodu botanicznego. Ogród znajdował się na skarpie oraz poniżej pałacu Kazimierzowskiego. Dzięki staraniom Staszica uniwersytet uzyskał z dóbr łązienkowskich – będących prywatną własnością rodziny Romanowych – 10 ha gruntu z przeznaczeniem na ogród botaniczny, który tam powstał w 1818 r. Także dzięki Staszicowi na terenie tego ogrodu w latach 1819–1825 wzniesiono Obserwatorium Astronomiczne. On był również inspiratorem powstania Gabinetu Rycin Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego.

Instytut Politechniczny

Powołanie wyższej uczelni technicznej w Warszawie wiązało się nie tylko z decyzją władz, ale przede wszystkim uzależnione było od dysponowania odpowiednimi kadrami, których w tamtych czasach Polska jeszcze nie posiadała.

²² Cz e p p e Maria, W ó j c i k Zbigniew J., *op. cit.* s. 546,

Żeby usunąć tę przeszkodę, Staszic, na samym początku istnienia KRWRiOP, przeforsował pomysł wysyłania zdolnych młodych ludzi na stypendia zagraniczne. Takimi stypendystami byli m.in. Jan Smolikowski i Teodor Urbański, którzy po powrocie do kraju stanęli na czele Szkoły Inżynierii Cywilnej Dróg i Mostów, w 1823 r. włączonej w strukturę uniwersytetu. Szkoła ta w roku akademickim 1828/29 przekazana została do powstającego wówczas Instytutu Politechnicznego.

Pierwszy konkretny plan zorganizowania politechniki opracował w 1824 r. Józef Kalasanty Szaniawski (1764–1843) – dyrektor generalny wychowania publicznego Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Szkoła miała składać się z dwóch zasadniczych części, wydziału technicznego oraz wydziału handlowego. Głównym celem przyszłej uczelni miało być wykształcenie kadry inżynieryjno-technicznej, która zapewniłaby rozbudowę i modernizację przemysłu krajowego. Ciałem wykonawczym tworzonej politechniki była Rada Politechniczna, powołana rozporządzeniem KRWRiOP 11 marca 1825 r. pod przewodnictwem Stanisława Staszica. Wzorem nowej uczelni był Instytut Politechniczny w Wiedniu. Celem uzyskania odpowiednio wykształconych wykładowców, 16 lipca 1825 r. Sekcja Umiejętności Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych postanowiła wysłać kilku absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego za granicę, dla doskonalenia się w naukach inżynieryjno-technicznych. Po przeprowadzonych egzaminach, do wyjazdu zakwalifikowano 7 osób. Uruchomienie warszawskiej szkoły było zwieńczeniem dziesięcioletniego okresu formowania się szkolnictwa zawodowego w Królestwie Polskim. W procesie tworzenia politechniki przewidziano etap wstępny, który stanowiła Szkoła Przygotowawcza do Instytutu Politechnicznego.

Komisja Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego decyzję utworzeniu uczelni podjęła 21 grudnia 1825 r.

Uroczyste otwarcie szkoły nastąpiło 4 stycznia 1826 r. w pałacu Kazimierzowskim. W inauguracji brał udział Stanisław Staszic, którego było to ostatnie publiczne wystąpienie. (Zmarł 20 stycznia 1826 r.) Przemawiając do zebranych powiedział m.in.: *Kilkakrotnie w moich do uczącej się młodzieży przemówieniach o edukacji, przedkładając jej, iż nabyte nauki są największym i najpewniejszym jej dobrem, przestrzegałem razem, że w nabywaniu nauk na samej ich teorii przestawać nie należy; owszem by zostać użytecznym społeczeństwa członkiem, trzeba umieć nabyte nauki i umiejętności zastosować do potrzeb krajowych, do wynalazków, do kunsztów, do użytku publicznego*²³.

Pierwszym dyrektorem szkoły został matematyk Kajetan Garbiński (1795–1847). Szkoła dzieliła się na dwa kursy o różnych poziomach nauczania. Na kurs techników niższych przyjmowano absolwentów szkół wydziałowych,

²³ Staszic Stanisław, *Pisma i wypowiedzi pedagogiczne*. Wrocław 1956 s. 262.

na kurs techników wyższych – absolwentów szkół wojewódzkich. Kurs niższy trwał dwa lata, kurs wyższy – trzy lata na wydziałach Mechanicznym i Handlowym oraz cztery lata na wydziałach Inżynierii i Chemicznym. Zadaniem Wydziału (Oddziału) Handlowego było kształcenie pracowników-bankierów i kupców-buchalterów dla nowo powstałych państwowych zakładów przemysłowych i administracji państwowej oraz ludzi posiadających własne przedsiębiorstwa²⁴. Najślynniejszym słuchaczem Oddziału Handlowego Instytutu Politechnicznego był Leopold Kronenberg.

*Podstawowym celem przyszłej uczelni miało być, zgodnie z intencjami projektodawców, podniesienie przemysłu krajowego do takiego poziomu, by mógł przerabiać miejscowe surowce i bogactwa naturalne. [...]. ...projektodawcy podkreślali, że ani fabryki, ani rękodzieła „bez wykładu zasad, z których każdy skutek wypływa, bez zastosowania onych do każdego dzieła, a zatem bez sposobów zapewnienia skrócenia pracy i oszczędzania kosztów ani zakwitnąć, ani stale utrzymywać się i obce konkurencje wytrzymać by nie zdołały*²⁵.

Uważa się, że w 1829 r. szkoła osiągnęła rangę właściwego Instytutu Politechnicznego, rozporządzała bowiem odpowiednio wykwalifikowaną kadrą naukową i niezbędnymi pracowniami naukowymi²⁶. Na jesieni 1830 r. szkoła miała 14 profesorów oraz 156 słuchaczy. Siedzibą Instytutu Politechnicznego był pałac Czapskich (obecnie siedziba ASP). Do roku 1830 szkołę ukończyło 32 techników wyższych, a świadectwa ukończenia całego czteroletniego kursu otrzymały dwie osoby.

* * *

W 1816 r., wraz z Tadeuszem Mostowskim, Staszic współinicjował założenie Szkoły Agronomicznej, która została otwarta w 1818 r. i od 1820 działała jako Instytut Agronomiczny na Marymoncie²⁷.

DZIAŁALNOŚĆ FINANSOWA STANISŁAWA STASZICA

Stanisław Staszic miał wyjątkowy talent do korzystnego obracania pieniędzmi. W ten sposób doszedł do znacznego majątku. Autorzy hasła zamieszczonego w PSB twierdzą np., że w posiadłość ziemską w Hrubieszowie, łącznie

²⁴ *Wyższa Szkoła Handlowa, Szkoła Główna Handlowa, Miejska Szkoła Handlowa 1906–1945*. Seria: Monografie i opracowania Nr 134, Warszawa 1984, s. 9.

²⁵ *M i a s o Józef, Szkoła Przygotowawcza do Instytutu Politechnicznego i późniejsze starania o kształcenie inżynierów w Królestwie Polskim*. [W:] *150 lat wyższego szkolnictwa technicznego w Warszawie*. Warszawa 1979, s. 35.

²⁶ *W 150 rocznicę utworzenia Politechniki w Warszawie*, pod red. E. D o m a n s k i e g o, Warszawa 1976, s. 6.

²⁷ *C z e p p e Maria, W ó j c i k Zbigniew J., op. cit.* 546,

z pomocą dla Wisznic zainwestował wtedy ok. 1 miliona złotych²⁸. Licząc w nieco uproszczony sposób, ale opierając się o dane z epoki trzeba stwierdzić, iż suma ta odpowiadała wartości ok. 190 kilogramów czystego złota²⁹. Także w odniesieniu do budżetu państwa była to kwota znacząca. W 1768 r. budżet Rzeczypospolitej szacowany był na 9,5 mln złp; w roku budżetowym 1775/76 – na 16,4 mln złp; a w roku budżetowym 1791/92 – na 50,1 mln złp.³⁰ Szacuje się, że z majątku który posiadał, ok. r. 1793–4 otrzymywał rocznie 439 tys. zł³¹. W tym samym czasie roczny budżet samorządu Warszawy (po zjednoczeniu miasta) wynosił 235,5 tys. złp.³² Posiadając tak pokaźny majątek Staszic nie szczędził pieniędzy na cele społeczne. Pierwszą znaczącą inwestycją tego typu była siedziba Towarzystwa Przyjaciół Nauk przy Kanonii. Formalnie była ona własnością Stanisława Staszica, ale stworzona była i znajdowała się w dyspozycji TPN. Siedziba Towarzystwa powstała z zakupionych (za 4 800 złp) od kapituły warszawskiej w 1804 r., zniszczonych przez pożar trzech nieruchomości na Kanonii, m.in. budynku kustodii. Staszic sfinansował odbudowę i przebudowę zniszczonych budynków z przeznaczeniem na siedzibę TPN.

28 września 1820 r. położono kamień węgielny pod budowę nowej siedziby Towarzystwa Przyjaciół Nauk przy Krakowskim Przedmieściu, w miejscu gdzie wcześniej znajdował się kościół i klasztor Dominikanów Obserwantów, rozebrane w 1818 r. Nieruchomość tę Staszic otrzymał od skarbu państwa dzięki dobrym stosunkom z namiestnikiem Zajączkiem. Stanisław Staszic z własnych funduszy sfinansował budowę okazałego budynku wzniesionego wg projektu A. Corazziego, z przeznaczeniem na siedzibę instytucji naukowej. Znaczna część niezbędnych sum pochodziła ze sprzedaży budynków TPN na Kanonii. Pierwsze posiedzenie TPN w nowej siedzibie odbyło się w styczniu 1824 r. Na rzecz TPN Staszic zapisał w testamencie własną bibliotekę zawierającą ponad 3600 tomów oraz rękopisy.

Stanisław Staszic w znacznym stopniu sfinansował budowę pomnika Kopernika (100 tys. złotych), który w 1827 r. stanął (odsłonięty 11 maja 1830 r.) przed siedzibą Towarzystwa, nazywaną odtąd pałacem Staszica³³. Pomnik za-

²⁸ Cz e p p e Maria, W ó j c i k Zbigniew J., *op. cit.* s. 543.

²⁹ W o j t o w i c z Grzegorz, Wojtowicz Anna, *Historia monetarna Polski*. Warszawa 2003, s. 108–110.

³⁰ W o j t o w i c z Grzegorz, Wojtowicz Anna, *op. cit.* s. 108–110.

³¹ Cz e p p e Maria, W ó j c i k Zbigniew J., *op. cit.* s. 542.

³² P i l t z Franciszek, *Gospodarka finansowa Starej Warszawy 1765–1795*. Warszawa 1939, s. 94–95.

³³ Aleksander Weinert podaje, iż podczas publicznej zbiórki na budowę pomnika w Warszawie, która przeprowadzona była 5 marca 1815 r., 42 wybitne postaci tamtych czasów wpłaciły na ten cel łącznie 9.810 złp. W tej kwocie znalazła się także wpłata dokonana przez Staszica w wysokości 4.000 złp; patrz: W e i n e r t Aleksander, *Starożytności Warszawy*, t. VI, Warszawa 1858, s. 320–329.

projektowany został przez Duńczyka Bartela Thorvaldsena. Dofinansował także budowę pomnika Józefa Poniatowskiego, projektu tegoż rzeźbiarza.

Towarzystwo Przyjaciół Nauk zajmowało pałac Staszica do 1832 r., kiedy to został przejęty przez władze carskie.

Należy także odnotować hojne zapisy testamentowe Staszica, który w ten sposób przekazał znaczne kwoty na różne cele społeczne. W tym: 200 tys. złp na Szpital Dzieciątka Jezus w Warszawie. Kolejne 200 tys. złp przeznaczył na tzw. dom zarobkowy, dla tych którzy utracili możliwość pracy. Instytucja o nazwie *Dom Przytułku i Pracy* powstała w 1829 r. za rogiatkami wolskimi. Po różnych kolejach losu nieruchomości ta weszła w skład Szpitala Wolskiego³⁴.

100 tys. złp zapisał klinice Wydziału Lekarskiego UW, z przeznaczeniem dla umysłowo chorych. Po zamknięciu uniwersytetu, część kwoty przekazana została szpitalowi Dzieciątka Jezus, a druga część – szpitalowi Św. Jana Bożego.

45 tys. złp zapisał na rzecz Instytut Głuchoniemych, którego powstania był jednym z inicjatorów.

10 tys. złp przeznaczył na wieczny fundusz księży kamedułów na Bielanach, a kolejne 10 tys. złp nakazał rozdać ubogim w dniu pogrzebu³⁵.

WPŁYW NA ROZWÓJ WARSZAWY

Staszic pośrednio wywarł znaczny wpływ na obraz Warszawy czasów Królestwa Kongresowego. Wpływ ten wynikał z faktu, iż z jego inicjatywy, a z rekomendacji ks. Toskanii Ferdynanda III, ściągnięto do Warszawy architekta Antonio Corazziego, który stał się najwybitniejszym architektem epoki. Jest on projektantem zarówno pałacu Staszica, jak też zespołu budynków resortu skarbu przy obecnym placu Bankowym, pałacu Mostowskich, Teatru Wielkiego, jednego z budynków w zespole Uniwersytetu Warszawskiego oraz licznych kamienic na terenie całego miasta.

Celem rozwoju budownictwa Staszic popierał budowę m.in. wapienników. Jeden z nich powstał koło Inowłódza nad Pilicą. Wyprodukowane w nim wapno spławiane było Pilicą i Wisłą do Warszawy, która przeżywała wówczas boom budowlany.

Rozwojowi budownictwa służyły także liczne kamieniołomy uruchamiane wówczas (na polecenie Staszica) w różnych częściach kraju. Dla Warszawy największe znaczenie miały kamieniołomy w Przedborzu nad Pilicą oraz w Szydłowcu. Kamień budowlany wydobyty w Szydłowcu pojawił się w Warszawie w większej ilości dopiero jednak po wybudowaniu szosy Warszawa-Kraków, co miało miejsce już po śmierci Staszica.

³⁴ Wysockiński Jan, *op. cit.*, s. 122,

³⁵ Wysockiński Jan, *op. cit.*, s. 123,

Z szydłowieckiego piaskowca wykonane są m.in. kolumny Teatru Wielkiego, których przetransportowanie do Warszawy nie było możliwe przed wybudowaniem szosy krakowskiej. Kamienna kostka z Szydłowca, Przedborza, Tumlina i Kunowa służyła do brukowania ulic, co realizowano wówczas na szeroką skalę.

* * *

Stanisław Staszic zmarł w Warszawie 20 stycznia 1826 r. Pogrzeb odbył się 24 stycznia. Pochowany został – zgodnie z jego ostatnią wolą – przy kościele Kamędułów na Bielanach, gdzie jego skromny grób znajduje się do dnia dzisiejszego.

Kondukt pogrzebowy wyruszył sprzed gmachu Towarzystwa. Mimo dość dużego mrozu szło za trumna kilka tysięcy ludzi, wśród nich osoby o znanych nazwiskach. Trumnę początkowo nieśli członkowie Towarzystwa, następnie przejęli ją akademicy z uniwersytetu. Do placu Zamkowego kondukt prowadził biskup Adam Prażmowski, za pustym karawanem widoczne były karety namiestnika generała Józefa Zajączka i prezesa senatu, dawnego wychowanka Staszica, Stanisława Zamoyskiego³⁶.

W 1976 r., w 150-rocznicę śmierci Stanisława Staszica, na dziedzińcu pałacu Prymasowskiego przy ul. Senatorskiej 13/15, odsłonięto pamiątkowy głaz z okolicznościowym napisem.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Oglądając dzieło Stanisława Staszica z perspektywy dwóch wieków trzeba zauważyć, iż w pewnym stopniu działał on w podobnej sytuacji, w jakiej nam przyszło żyć i pracować. Staszic działał na pograniczu epoki feudalnego społeczeństwa rolniczego oraz kapitalistycznego społeczeństwa przemysłowego. Podobnie, jak w jego czasach rodziła się i dokonywała rewolucja przemysłowa, tak w naszych czasach narodziła się i dokonuje rewolucja informacyjna. Jesteśmy w trakcie przechodzenia z epoki industrialnej do epoki informacyjnej. Podobieństwo sytuacyjne polega na tym, że zarówno wówczas, jak i obecnie nadzwyczaj ważną sprawą dla narodu był i jest wybór właściwej drogi rozwoju kraju. Do tego potrzebna jest wiedza, doświadczenie i intuicja.

Staszic stawiając na rozwój przemysłu i związanego z nim kapitalizmu, wszedł w konflikt z wszechwładnym i wpływowym ministrem Ksawerym Druckim-Lubeckim, który dobrobytu kraju upatrywał głównie w rozwoju rolnictwa, a co zaważyło nad dalszymi losami Polski.

Dostrzegając całą różnicę uwarunkowań, trzeba jednak zauważyć, iż społeczeństwo polskie także obecnie charakteryzuje się największym w Europie procentowym udziałem ludności utrzymującej się z rolnictwa. Według danych sta-

³⁶ Wysokiński Jan. *op. cit.*, s. 125.

tystycznych EUROSTAT-u na polskiej wsi mieszka 38,3% ludności³⁷, chociaż oczywiście nie wszyscy utrzymują się z rolnictwa. Walka o ich głosy każe siłom politycznym Rzeczypospolitej bagatelizować objawy narastającego konfliktu, który może zachwiać nie tylko stabilnością polityczną kraju, ale przede wszystkim ograniczyć perspektywy rozwojowe państwa.

W Polsce – wg niektórych autorów (np. Kazimierz Krzysztofek³⁸) istnieje społeczeństwo „trzech prędkości”, czyli sektor przedprzemysłowy (rolnictwo, wraz z kulturą i mentalnością chłopską), sektor przemysłowy oraz sektor poprzemysłowy i informacyjny. Powoduje to, jak napisał K. Krzysztofek, że *z trzech prędkości nie da się utworzyć jednej średniej, akceptowalnej przez wszystkie grupy, ponieważ byłaby ona za duża dla najwolniejszych, a za mała dla najszybszych. Szanse Polski zależą od „trzeciej prędkości”, ale trzeba pamiętać, że szybkość całego konwoju – jeśli można użyć takiej metafory w odniesieniu do Polski – to szybkość najwolniejszego okrętu [...]*.

Mając w pamięci obraz współczesnej nam Polski, a także stojącymi przed nami wyzwaniem rewolucji informacyjnej, pokorę i respekt budzi wyobraźnia i intuicja Staszica, który dwieście lat temu rozwój Polski upatrywał w rozwoju nauk, szczególnie tzw. nauk stosowanych oraz zbudowanych na tej bazie działach narodowej gospodarki.

James Heckman, profesor University of Chicago, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii w roku 2000, powiedział; *nowa ekonomia opiera się na kwalifikacjach i umiejętnościach. Inaczej niż ekonomia dziewiętnastowieczna, bazująca na sile mięśni i wysiłku robotników oraz na kapitale [...]*³⁹.

*Nauka i kultura będą [...] czynnikami kształtującymi konkurencyjność polskiej gospodarki w przyszłości, jeśli Polska nie ma być wykluczona z cywilizacyjnie rozwiniętej części świata – uważa profesor Wojciech Cellary z poznańskiej Akademii Ekonomicznej*⁴⁰.

Profesor Wróblewski twierdzi także, że [...] *wszyscy muszą zrozumieć, że bez rozwoju nauki i technologii Polska nie ma w przyszłości żadnych szans. Możemy zostać najwyżej dostawcą średnio kwalifikowanej siły roboczej*⁴¹.

³⁷ W Irlandii na wsi mieszka 41%, w Grecji 34,3, w Niemczech 13,9, a w Belgii 3%. Średnia dla UE wynosi 21%.

³⁸ K r z y s t o f e k Kazimierz, *Polska – społeczeństwo „trzech prędkości”*. [W:] *Polska w drodze do globalnego społeczeństwa informacyjnego. Raport o rozwoju społecznym*. Warszawa 2002, s. 16.

³⁹ H e c k m a n James, *Kapitał ludzki*. „Wprost” Nr 43/2001, s. 8.

⁴⁰ C e l l a r y Wojciech, *Wnioski i rekomendacje*. [W:] *Polska w drodze do globalnego społeczeństwa informacyjnego. Raport o rozwoju społecznym*. Warszawa 2002, s. 135–138.

⁴¹ W r ó b l e w s k i Andrzej Kajetan, *Dlaczego Polska nie dogania Finlandii?* „Newsweek Polska”, Nr 16–17/2001, s. 98–100.

Tezę tę potwierdzają dane pochodzące z rządowego dokumentu⁴²: *Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2001–2006*. W punkcie opisującym sytuację makroekonomiczną na tle Unii Europejskiej podano m.in., że w Polsce spada w ostatnich latach liczba zgłoszeń patentowych. *Ogólna liczba zgłoszeń patentowych przypadająca na 100 tys. mieszkańców wyniosła w Polsce w 1997 roku 6, gdy np. w Szwecji 47, a w Niemczech 55*. Udział eksportu wyrobów wysokiej techniki w eksporcie ogółem wyniósł w Polsce w 1998 r. – 2,4%, przy średnim Unii Europejskiej wynoszącym 12%.

Tygodnik „Polityka”⁴³ poinformował w 2005 r., że w dziedzinie oprogramowania, liczba polskich patentów zgłoszonych w Europejskim Urzędzie Patentowym należy do najmniejszych i wyniosła 13, podczas gdy w tym samym czasie liczba patentów zgłoszonych przez Stany Zjednoczone wyniosła 37 624, a przez Finlandię 1641. (patrz tabela).

TABELA. Liczba patentów z zakresu oprogramowania zgłoszonych w Europejskim Urzędzie Patentowym

Lp.	Państwo	Liczba patentów na oprogramowanie zgłoszonych w Europejskim Urzędzie Patentowym
1	Stany Zjednoczone	37 624
2	Japonia	26 465
3	Niemcy	5 268
4	Wielka Brytania	4 609
5	Francja	3 261
6	Finlandia	1 641
7	Kanada	1 568
8	Szwecja	1 494
9	Izrael	1 199
10	Korea	1 174
11	Włochy	1 055
12	Holandia	972
13	Szwajcaria	664
14	Belgia	663
15	Australia	609
16	Irlandia	350
33	Polska	13

DANE ZA: „Polityka” Nr 9(2493)2005

⁴² Uchwała Nr 105 Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2000 r. w sprawie przyjęcia Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2001–2006. (Monitor Polski z 2000 r., Nr 43, poz. 851).

⁴³ B e n d y k Edwin. *Patenty albo śmierć*. „Polityka” Nr 9(2493)/2005, s. 20–22.

Prof. Kukliński napisał: *jeżeli elity polityczne wszystkich denominacji ideologicznych nie zmienią swego negatywnego stanowiska do tworzenia warunków rozwoju nauki w Polsce, to już na początku XXI wieku nastąpi załamanie ciągłości pokoleniowej w nauce polskiej. W wyniku tego załamania w latach 2010–2020 Warszawa zniknie z listy europejskich metropolii nauki*⁴⁴.

Stanisław Staszic swoimi rozlicznymi działaniami przyczynił się m.in. do rozwoju Warszawy, która w czasach Królestwa Kongresowego przekształcona została w nowoczesne i wielkie miasto. Istotne i inspirujące do dnia dzisiejszego jest to, że Staszic uczynił z Warszawy główny polski ośrodek nauki, która stała się dla miasta jednym z najważniejszych czynników rozwoju. To przekonanie Staszica o konieczności inwestowania w stolicę państwa oraz w naukę, jest obce już kilku pokoleniom władz Polski. Warszawa początków XXI wieku jest jedną z nielicznych stolic europejskich, których liczba ludności jest znacząco mniejsza od 10 procent ludności państwa, co jest niemalże normą w liczących się metropoliach. Jest także faktem, iż polskie nakłady na naukę należą do najniższych.

Prawidłowość tę dostrzegli już wiele lat temu eksperci Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, którzy w *Syntezie Strategii rozwoju Polski do roku 2020* napisali m.in.: [...] *Wielkie metropolie przodują w procesach innowacyjności i konkurencyjności, tworząc bieguny postępu cywilizacyjnego, oddziałujące na swe otoczenie. Dlatego też metropolie najlepiej odpowiadają wyzwaniom cywilizacji informacyjnej i procesowi globalizacji*⁴⁵.

Na podstawie przedstawionych spostrzeżeń dotyczących działalności Stanisława Staszica, a także nawiązań do czasów nam współczesnych trzeba stwierdzić, że potrzebne są nam obecnie działania i inicjatywy na miarę staszicowskich. Potrzebna jest nam wyobraźnia w kreowaniu przyszłości, bo byłoby z wielką szkodą dla polskiego społeczeństwa, gdyby rządzący kolejny raz postawili na dziedzinę, która nie ma przyszłości.

BIBLIOGRAFIA

1. Bardach Juliusz, Leśnodorski Bogusław, Pietrzak Michał, *Historia ustroju i prawa polskiego*. Wydanie IV, Warszawa 1997, s. 366,
2. Bendyk Edwin, *Patenty albo śmierć*. „Polityka” Nr 9(2493)/2005, s. 20–22,
3. Cellary Wojciech, *Wnioski i rekomendacje*. [W:] *Polska w drodze do globalnego społeczeństwa informacyjnego. Raport o rozwoju społecznym*. Warszawa 2002, s. 135–138,

⁴⁴ Kukliński A., *Metropolia warszawska wobec wyzwań procesów globalizacji*. [W:] *Globalizacja polskich metropolii*. Praca zbiorowa pod red. Antoniego Kuklińskiego, Jerzego Kołodziejskiego, Tadeusza Markowskiego i Wojciecha Dzie-mianowicza. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Rewasz”, s. 7.

⁴⁵ *Strategia rozwoju Polski do roku 2020. Synteza*. Warszawa 2000, s. 72.

4. C z e p p e Maria, W ó j c i k Zbigniew J., *Staszic Stanisław Wawrzyniec*. PSB, tom XLII/4, zeszyt 175,
5. H e c k m a n James, *Kapitał ludzki*. „Wprost” Nr 43/2001, s. 8,
6. K r z y s z t o f e k Kazimierz, *Polska – społeczeństwo „trzech prędkości”*. [W:] *Polska w drodze do globalnego społeczeństwa informacyjnego. Raport o rozwoju społecznym*. Warszawa 2002, s. 16,
7. K u k l i ń s k i A., *Metropolia warszawska wobec wyzwań procesów globalizacji*. [W:] *Globalizacja polskich metropolii*. Praca zbiorowa pod red. Antoniego Kuklińskiego, Jerzego Kołodziejckiego, Tadeusza Markowskiego i Wojciecha Dziemianowicza. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Rewasz”,
8. M i ą s o Józef, *Szkola Przygotowawcza do Instytutu Politechnicznego i późniejsze starania o kształcenie inżynierów w Królestwie Polskim*. [W:] *150 lat wyższego szkolnictwa technicznego w Warszawie*. Warszawa 1979,
9. M i z i o ł e k Jerzy, *Uniwersytet Warszawski, dzieje i tradycja*. Warszawa 2005,
10. P i l t z Franciszek, *Gospodarka finansowa Starej Warszawy 1765–1795*. Warszawa 1939,
11. R u s a k Paweł, D z i e r ż a n o w s k i Marcin, *Głowy na eksport*. „Wprost” nr 17/2005, s. 44–46,
12. S m o l k a S., *Polityka Lubeckiego przed powstaniem listopadowym*. T.I. Kraków 1907
13. S o b i e s z c z a ń s k i Franciszek Maksymilian, *Rys historyczno-statystyczny wzrostu i stanu miasta Warszawy*. Warszawa 1974,
14. S t a s i a k Dariusz, W e s o ł o w s k a Ewa, *Doktora pilnie zatrudnię*. „Newsweek Polska” Nr 8/2003, s. 48–52,
15. S t a s z i c Stanisław, *Pisma i wypowiedzi pedagogiczne*. Wrocław 1956,
16. *Strategia rozwoju Polski do roku 2020. Synteza*. Warszawa 2000,
17. W e i n e r t Aleksander, *Starożytności Warszawy*, T. VI, Warszawa 1858,
18. W ó j t o w i c z Grzegorz, W ó j t o w i c z Anna, *Historia monetarna Polski*. Warszawa 2003,
19. *W 150 rocznicę utworzenia Politechniki w Warszawie*, pod red. E. Domańskiego, Warszawa 1976,
20. W r ó b l e w s k i Andrzej Kajetan, *Chudy na diecie*. „Polityka” Nr 40/2001,
21. W r ó b l e w s k i Andrzej Kajetan, *Dlaczego Polska nie dogania Finlandii?* „Newsweek Polska”, Nr 16–17/2001, s. 98–100,
22. W y s o k i ń s k i Jan, *Szlakiem Stanisława Staszica*. Warszawa 1988,

23. *Wyższa Szkoła Handlowa, Szkoła Główna Handlowa, Miejska Szkoła Handlowa 1906–1945*. Seria: Monografie i opracowania Nr 134, Warszawa 1984,
24. Zieliński Jarosław, *Atlas dawnej architektury ulic i placów Warszawy*, tom 2, Warszawa 1996, s. 216

Lech Królikowski

**Staszic's connections with Warsaw.
Warsaw at Staszic Times.
Current event of concept development
SUMMARY**

Life and career activity of Stanisław Staszic are very closely and widely related to Warsaw, where he spent most of his wealthy life, and on the image of which – indirectly - he left his stamp on.

With his various activities he contributed to the transformation of Warsaw during the Congress Kingdom times into a modern and great city.

Very essential and inspiring until nowadays has been the fact that Staszic made Warsaw the leading Polish centre of science, which became one of the most important factor in the development of the city.